26. V 1700 Dresdenis ministri pojana, sai pietistliku kasvatuse, õppis 1710—16 Halle pedagoogiumis, 1716—19 õigusteadust Wittenbergi ülikoolis, reisis 1719—20 Madalmail ja Prantsusmaal, sai 1721 Dresdenis õuenõunikuks. Z. hakkas palvekoosolekuid pidama ja rajas 1727 Herrnhutis nn. Uuendatud (Määri) vendade koguduse, mille kooshoidvaks seoseks pidid olema ühine koguduse kord ja elav armastuse osadus. Loobunud riigiteenistusest ning astunud vaimulikku seisusse, pidi ta 1736 Saksimaalt lahkuma ja asuma Wetterausse, kus sai 1737 piiskopiks. Z. reisis ms. 1739 ja 1741—43 Ameerikas, elas 1751—55 Londonis ja seejärel Herrnhutis, kus suri 9. V 1760 ukj. — Z-i misjonitöö on algusest, s. o. 1727. a-st saadik olnud elav. Juba 1729 tulid esimesed herrnhuuti saadikud Liivimaale. Et Halle pietistid, kes teotsesid küll suuremal määral kiriklikes vormides, olid uuele voolule valmistanud soodsat pinda, levis herrnhuutlik liikumine jõudsasti ka Liivi- ja eriti Eestimaal. Herrnhuutlaste mõjul tõusis vennastekogudusis esikohale rahvalik pietism. Sept-s 1736 Riiga saabunud Z. sõitis sealt edasi Tallinna, kus talle sai osaks iseäranis soe vastuvõtt; ta jutlustas Oleviste kirikus, Toompeal ja tagasisõidul Riia Jakobi kirikus. Z. lubas lähetada siia Herrnhutist vendi ja õdesid ning toetada kindralsuperintendent J. B. Fischer'i (vt. ka *Suppl.*) püüet odavama piibliväljaande muretsemiseks kohalikele rahvaile. Eesti piibli (1739) trükkimist on Z. toetanud, mõjustades kindral H. v. Bohn'i selleks laenama 3900 rbl., mis summa pärast suuremalt osalt kingiti. Kui vennastekoguduse liikmete (vendade) seisund Läänemeremail muutus ohtlikuks, püüdis krahvinna v. Z. (Edmuth Dorothea krahvinna v. Reuss; temaga Z. oli abielus a-st 1722) enda mehe eemalviibimise ajal 1742 nende eest Vene valitsuse ees välja astuda, ei saavutanud aga positiivseid tagajärgi. Vennastekoguduse palvemajade sulgemise ja koosolekute keelamise (16. IV 1743 vkj.) järel tegi Z. isiklikult katset seisundit parandada; ta ilmus 23. XII 1743 vkj. Riiga, kus ta aga areteeriti ja keisrinna Jelizaveta (vt. *Suppl.*) käsul 12. I 1744 vkj. maalt lahkuma sunniti. Z-le ja ta saadikuile suleti riigi piirid. Sellest hoolimata ei kadunud vennastekogudused Eestis.

A. G. Spangenberg, Leben des Grafen L. N. v. Z. I—VIII (1772—75); Th. Harnack, Die lutherische Kirche Livlands und die herrnhutische Brüdergemeinde (1860), lk. 38 jj., 102 jj.; O. Sild, August Hermann Francke' mõjud meie maal (1928), lk. 94 jj.; *idem*, Eesti kirikulugu (1938). *O. S.*

ZIRK, Johannes, põllumees, sünd. 11. VI 1889 vkj. Tartumaal Rasina v. taluniku pojana, õppis Võnnu khk-koolis, täiendas enda teadmisi iseõppimise teel ja mitmesuguseil kursusil. Z. on a-st 1919 Eesti Seemnevilja Ühisuse Tartu osakonna juhataja; ta on teotsenud paljudes organisatsioonides, ms. 1912 Tartu E. Põllumeeste Seltsi Seemnevilja Toimkonna ellukutsumisel. — Z. asutas 1906 suurema aia oma Laane-Teppo tallu Rasinal ja hakkas siin tegema süstemaatiliselt väetuse, maaharimise, seemnesortimise, külviviiside, vilja- ja heinasortide võrdluse, eriti aga seemnekasvatuse katseid, mida jätkas 1919 omandatud Viinapruuli talus Raadi v. A-l 1913 hinnati Z-i tööd keiserliku auhinnaga. Oma teotsemise alalt on ta avaldanud kirjutisi „Põllutööleht", „Tartu Eesti Majanduse Ühisuse Aastaraamatus" 1908—1912 jm.

M. Pill, Seemne- ja sordikasvatus Eestis (1923), lk. 48—53; „Agronoomia" 1925, nr. 9 (K. Liideman); isikl. saadud andmed. *P. K.*

ZOLK, vt. **LEIUS.**

ZVEGINTSOV (Zvegintsev), Nikolai Aleksandrovitš, Liivimaa kuberner, sünd. 28. IV 1848 vkj., õppis Peterburis Nikolai ratsaväekoolis, teenis ohvitserina kaardiväes, oli Voroneži kubermangu aadlimarssal, seejärel Smolenski kuberner ja aug-st 1905 nov-ni 1914 Liivimaa kuberner; surn. 1920 (?) Saksamaal. — Liivimaa kubernerina avaldas Z. märgatavat sümpaatiat kohalikule aadlile. Ta arvas, et enne pole tarvis reforme, kui maal on valitsuse autoriteet jälle jalule seatud. Sept-s 1906 astus Riias Z-i juhatusel kokku reforme ettevalmistav kubermangunõukogu, kes koosnes aadli, linnade ja talupoegade esindajaist, et arutada reformiküsimusi agraarolude, omavalitsuse, kiriku, kooli ja kohtu alal. Seisuste erihuvide kokkupõrgete lahendamisel esines Z. osava vahendajana, hoidudes siiski rohkem aadli poole. Maailmasõja alguses süüdistati Z-i mittekorrektses, riiklikke

Eesti biograafilise leksikoni tÃƒÂ¤ienduskÃƒÂ¶ide, 1940, lk. 326